

Pr. prof. dr. Nicolae D. Necula

**SE CITEȘTE ȘI SE EXPLICĂ
SFÂNTA SCRIPTURĂ
ÎN CULTUL DIVIN PUBLIC ORTODOX?***

În luna martie a anului 2001, revista „Credința străbună“, care este editată de Arhiepiscopia de Alba Iulia, publica, în nr. 3 (180), p. 1 și 8, scrisoarea unei credincioase, adresată probabil conducerii din acest important centru bisericesc ortodox, cu titlul *Sfinte Părinte*, aducând la cunoștință unele stări de lucruri negative, care ar trebui luate în cercetare și, eventual, îndreptate, pentru o mai eficientă păstorire și, mai ales, pentru păstrarea credincioșilor în staulul Bisericii Ortodoxe. Socotind că aceste idei sau probleme ridicate de credincioasa respectivă sunt „vrednice de a fi reținute“, revista „Învierea“, editată de Arhiepiscopia de Timișoara reia textul acestei sesizări și îl publică cu titlul *Scrisoare de credincios*, în nr. 7 (265), p. 2, din 1 aprilie 2001. Întrucât amândouă publicațiile redau doar textul scrisorii sau sesizării credincioasei respective, fără nicio altă lămurire sau răspuns, ne-am gândit să răspundem la problemele sau întrebările pe care le pune în periodicul nostru, la rubrica de „Întrebări și răspunsuri liturgice și pastoral-misionare“, unde obișnuim să venim în întâmpinarea credincioșilor și slujitorilor care ni se adresează pentru a primi lămuriri, îndrumări și răspunsuri în chestiuni de acest fel.

O vor face, poate, și colaboratorii de la cele două reviste bisericești amintite, dar, având în vedere că „Vestitorul ortodoxiei“ are o arie mai largă de răspândire și întrucât problemele ridicate privesc nu numai două arhiepiscopii din țară, ci întreaga noastră Biserică, am socotit că răspunsul este foarte potrivit să se facă în revista Patriarhiei Române.

* Preluat din *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, vol. III, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 2004, p. 32-40.

1. Vezi Vasile Bicăzan, *Ar fi ideal ca fiecare parohie să-și aibă biserica ei*, în „Vesti-

Ceea ce trebuie subliniat și apreciat de la început este actul în sine al trimiterii unei asemenea scrisori autorității sau conducerii bisericești, arătându-se prin aceasta grija și interesul, ba chiar implicarea credincioșilor noștri în problemele Bisericii, ale vieții liturgice și duhovnicești, cu dorința ca activitatea pastorală, misionară, catehetică și predicatorială să corespundă nevoilor ceasului de față pe care Biserica îl trăiește.

Aceasta arată încă o dată că credincioșii noștri nu sunt simpli membri ai Bisericii, înscriși într-un registru de botezați, ci că sunt pe deplin responsabili de întreaga activitate a Bisericii. Răspunderea pentru o bună și eficientă lucrare a Bisericii nu aparține numai ierarhiei, ci întregului corp al trupului bisericesc, ale cărui mădulare sunt toți fiii Bisericii.

În același timp, este impresionantă mărturisirea pe care autoarea scrisorii o face, și anume teama ca nu cumva să cadă pradă acțiunii prozelitiste desfășurate cu multă asiduitate în zona unde locuiește, cu populație pluriconfesională, din cauza necunoașterii atâtor lucruri privitoare la credință și la practica vieții religioase. Adresanta scrisorii dovedește dragoste și atașament față de credința creștină ortodoxă în care s-a născut, ca și întreaga ei familie, „a cărei tradiție trebuie să o ducă mai departe“, dar se teme că această credință, pe care o socotește ca pe o fortăreață, să nu fie biruită de asalturile căutătorilor de prozeleți și ale propriilor sale întrebări nelămurite. Socotindu-se o „enoriașă de rând“, preocupată de o bună cunoaștere a învățăturii de credință și a practicii vieții de cult, credincioasa noastră atrage atenția asupra unor stări de fapt existente în viața Bisericii Ortodoxe, care ar trebui remediate și îmbunătățite pentru ca lucrarea ei să fie cât mai eficientă. Acestea se referă la aspecte ale activității sau lucrării Bisericii, făcând unele observații și propunând sugestii pentru îmbunătățirea lor: 1) predicarea și explicarea cuvântului Sfintei Scripturi, în special, generației tinere, care din cauza perioadei totalitarismului ateu a fost lipsită de educația și instrucția religioasă și mai ales biblică; 2) raporturile dintre preoți și credincioși și îndeosebi vizitele pastorale la casele credincioșilor; 3) săvârșirea Sfintei Liturghii și îndeosebi problema citirii pomelnicilor la slujbă; 4) cântarea bisericească, textul și conținutul ei, care trebuie să constituie un mijloc eficient de apropiere de Dumnezeu și de participare la slujba divină; 5) problema scaunelor sau canapelelor în biserică pentru cei care participă la sfintele slujbe; 6) reformarea sau scurtarea cultului divin și cunoașterea simbolismului său dogmatic sau doctrinar, ori mistic.

Toate acestea sunt probleme de maximă importanță pentru viața și activitatea pastoral-misionară a Bisericii și ele nu pot fi neglijate sau trecute cu vederea. De aceea, sesizarea lor, în aspectele mai puțin eficiente, de către un „simplu credincios“ sau „enoriaș de rând“, cum se socotește autoarea scrisorii, este bine-venită și nimeni nu socotește inițiativa ca pe o ofensă sau supărare, așa cum se teme semnatarul rândurilor, care crede că a vorbit „prea deschis și v-am supărat“, deși „nu asta a fost intenția“. În aceeași măsură, socotim că ar fi fost foarte nimerit și nimeni nu s-ar fi supărat dacă autoarea s-ar fi adresat unei redacții sau unei reviste bisericești, unde adesea se dau răspunsuri unor întrebări de acest fel, așa cum frumos se adresa redacției noastre, cu câțiva ani în urmă, un credincios din Oradea, pe nume Vasile Bicăzan, care venea cu o serie de observații și propuneri foarte interesante, între care cea a necesității uniformității liturgice, la care am răspuns în periodicul nostru¹. Vom încerca să aducem lămuriri în privința sesizărilor și observațiilor făcute, însușindu-ne și criticile acolo unde ele sunt obiective, cu dorința de a face lumină și mai ales de a veni în întâmpinarea credincioșilor noștri. Spun lucrurile acestea pentru că în ultima vreme apar articole tot mai critice la adresa Bisericii în diverse publicații, care însă, în majoritatea lor, sunt tendențios elaborate, cu inexactități și uneori cu jigniri și calomnii care nici pe departe nu doresc binele sau ajutorul Bisericii, ci mai degrabă denigrarea acestei instituții care se bucură tot mai mult de încrederea oamenilor. Atacurile care se propagă prin mass-media, adică prin presă, radio, televiziune și care vizează oamenii Bisericii, începând cu Întâistătătorul ei și până la ultimul preot sau la slujitorii ei, oprindu-se asupra unor întâmplări din viața acestora sau din activitatea pastorală, prin care ziare de scandal caută să șocheze și să atragă cititorii pentru a-și face publicitate, nu urmăresc nicidecum îndreptarea situațiilor respective și binele instituției bisericești, ci denigrarea și disprețuirea lor. De altfel, suntem convinși că acestea nu se fac niciodată de fiii Bisericii noastre, ci de către necredincioși, atei, indiferenți religioși, persoane aparținând altor culte decât cel ortodox și,

torul ortodoxiei“, anul X, nr. 211, 1 octombrie 1998, p. 7; Pr. prof. dr. Nicolae D. Necula, *De ce este necesară și obligatorie uniformizarea liturgică în Biserica Ortodoxă Română*, în „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică“, vol. II, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2001, p. 15-23, reprodus din „Vestitorul ortodoxiei“, anul XI (1999), nr. 228, p. 7 și nr. 229-230, p. 15.

2. Vezi pr. prof. dr. Nicoale D. Necula, *De ce nu se folosesc bănci în bisericile ortodoxe?*,

în special, de către cei care nu au frică nici de Dumnezeu și nici rușine de oameni. Un fiu al Bisericii, care iubește și respectă această instituție sfântă prin originea și structura ei, nu va critica și nu-și va bate joc niciodată de ea și de slujitorii ei. Cei care batjocoresc și critică Biserica și pe slujitorii ei se observă și după limbajul folosit prin care arată ignoranță în materie, necunoscând nici măcar cuvinte elementare din lexicul bisericesc sau formule clasice de adresare față de personalul clerical, care nu știu să facă deosebirea nici măcar între un episcop, arhiepiscop, mitropolit și patriarh. La aceasta adăugăm și faptul că atacurile sunt îndreptate aproape exclusiv împotriva Bisericii Ortodoxe, ca și când în celelalte culte nu am avea de-a face decât numai cu sfinți. Pe de altă parte, însă, aceasta ne face să credem că, într-adevăr, instituția care se bucură de cel mai mare respect și de cea mai mare prețuire, adică Biserica Ortodoxă, ca națională și Biserica a majorității credincioșilor români, este și cea mai denigrată. N-am vrea să credem că denigrarea Bisericii Ortodoxe și a slujitorilor ei este și o formă de invidie și de gelozie, că dintre toate instituțiile existente în statul român, Biserica se bucură de cea mai mare încredere.

Având în vedere toate acestea și fiind deci convins că autoarea scrisorii a avut numai bune intenții, vom trece la răspunsuri sau lămuriri privitoare la problemele ridicate. Dintre cele șase puncte principale sau aspecte abordate în scrisoare, aș dori să informez cititorii că, la două din ele, am dat un răspuns în periodicul nostru². Pentru articolul de față, ne vom reduce la prima problemă, adică aceea a predicării și explicării cuvântului Sfintei Scripturi credincioșilor și, în special, tinerilor. Înainte însă de a trece la abordarea acestei teme, trebuie să subliniez că scrisoarea cuprinde o expunere corespunzătoare situațiilor pe care le semnalează, dar există și multe aspecte pe care autoarea nu le cunoaște sau le cunoaște trunchiat sau puțin deformat. În alte cazuri, face din situația existentă în parohia de care aparține, o stare generală care ar fi în toată Biserica, ceea ce nu este adevărat. Odată publicată, scrisoarea poate face pe cititorul neavizat să creadă că tot ceea ce scrie este o stare generală în toată Biserica și că ierarhia sau conducerea bisericească

în „Vestitorul ortodoxiei“, X (1998), nr. 196, p. 7, republicat în *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, vol. II, p. 90-94 și idem, *Care este atitudinea Bisericii Ortodoxe Române față de problema înnoirii cultului*, în „Vestitorul ortodoxiei“, anul V (1993), nr. 97, p. 7, reluat în *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, vol. I, Galați, 1996, p. 15-19.

3. Vezi textul grecesc în *P.G.* t. VI, col. 428-432 și în *Monumenta Eucharistica et Litur-*

sau chiar preoții slujitori nu fac aproape nimic pentru îmbunătățirea activității pastoral-misionare sau pentru desfășurarea unei activități cât de cât normale în parohii, ceea ce nu corespunde adevărului. Nu sunt dintre cei care doresc să acopere sau să justifice unele situații necorespunzătoare sau dăunătoare activității Bisericii, dar nici dintre cei care critică fără să cunoască sau fără să se informeze. Uneori, scrisoarea dă această impresie.

Trecând acum la problema de care dorim să ne ocupăm, trebuie spus de la început că Sfânta Scriptură, ca lectură în cadrul cultului divin, s-a folosit chiar de la începuturile vieții creștine. În structura Sfintei Liturghii, așa cum reiese din cele mai vechi documente, citirea și explicarea Sfintei Scripturi s-a făcut chiar de la începutul săvârșirii Sfintei Liturghii. Astfel, *Apologia I* a Sfântului Justin Martirul și Filosoful, scrisă pe la anul 150 și care ne descrie rânduiala Sfintei Liturghii săvârșită atunci, ne arată, în capitolele 65-67, că în structura sau rânduiala slujbei intra citirea din memoriile Apostolilor sau din scrierile Profeților, adică din Sfânta Scriptură a Noului și a Vechiului Testament și predica sau omilia protosului liturghisitor cu caracter exegetico-moral de sfat și de îndemn³. De atunci și până astăzi această practică a rămas neschimbată, citirea Scripturii ca și predica fiind părți componente ale Sfintei Liturghii. Predica sau omilia, indiferent ce gen ar îmbrăca acestea, la care s-a adăugat apoi cateheza, au fost și sunt părți obligatorii ale rânduiei Sfintei Liturghii; predica nu este benevolă sau facultativă, ci moment din rânduiala obligatorie a Sfintei Liturghii. Ea nu este apanajul slujitorilor mai instruiți sau mai buni vorbitori sau oratori, ci este obligație liturgică a fiecărui slujitor. Dacă preotul nu predică la Sfânta Liturghie, înseamnă că el nu-și face rânduiala deplin sau nu se conformează dispozițiilor dintotdeauna ale Bisericii care îl obligă la aceasta. Să nu uităm că, odinioară, lecturile biblice erau foarte numeroase, adică două sau trei din Vechiul Testament și două sau trei din Noul Testament. Odată cu evoluția cultului, au dispărut lecturile din Vechiul Testament, păstrându-se doar în Bisericile vechi-orientale. Odinioară, toate aceste lecturi erau însoțite de cântări din psalmi, din care au mai rămas azi doar fragmente sau versete numite *prochimene*. De aceea, astăzi, Biserica Ortodoxă este preocupată de reintroducerea lecturilor din Vechiul Testament, care se reduc doar la psalmii

gica Vetustissima. Collegit, notis et prolegomenis instruxit J. Quasten, Bonnae, 1935-1937, p. 13-21.

pe care îi găsim în special la cele șapte Laude și la ierurgii și la parimiile pe care le întâlnim la Vecernie.

Cât privește omilia sau predica, ea urma îndată după citirea Evangheliei și era destinată instruirii catehumenilor care urmau să părăsească biserica. Când a dispărut catehumenatul, ea a trecut la sfârșitul slujbei, în timpul împărtășirii liturghisitorilor sau după aceea, putând fi ascultate de toți credincioșii care veneau între timp în biserică. De aceea, nu se poate concepe Liturghie fără predică. Să ne amintim că, în vremea totalitarismului ateu când se interzicea acțiunea sistematică de catehizare și predicare, patriarhul de vrednică pomenire Justinian Marina reușise să tipărească o carte foarte importantă numită *Cazania*, care era traducerea lucrării numite *Chiriacodromionul lui Nichifor Teotokis* și în care, la fiecare duminică, erau două predici. Prima era o omilie, adică explicare verset cu verset a cuprinsului Evangheliei, cu aplicări la viața credincioșilor, iar a doua era o predică tematică. Prima se citea îndată după Evanghelie, iar a doua la sfârșitul slujbei, fiind foarte eficiente pentru acel timp. În vremea noastră, libertatea cultului fiind deplin asigurată, fiecare preot sau slujitor are voie, poate și este obligat să predice. Mai ales acum, când generația tânără are nevoie de învățatura și cunoașterea Sfintei Scripturi. Întrebarea pusă de autoarea scrisorii, adică cine explică Biblia în Biserica Ortodoxă, așa cum se face la pocăiți sau alte culte neoprotestante sau la secte, dar mai ales răspunsul categoric că acest lucru nu-l face nimeni mi se par exagerate și inexacte. A spune că nimeni nu explică cuvântul lui Dumnezeu sau nu predică mi se pare total exagerat și neadevărat. După câte știu, în special în Transilvania și Banat, unde sunt zone pluriconfesionale, preoții sunt obișnuiți cu predicarea. Poate că nu toți predică la fel de bine, dar nu se poate spune oricum că nimeni nu predică. Dacă ne gândim numai la volumele de predici care au apărut și care sunt destul de bune, este suficient să spunem că sunt destui care se ocupă cu explicarea cuvântului lui Dumnezeu. Cred că nu este preot care să nu cunoască cele două volume de predici ale ÎPS Mitropolit dr. Antonie al Ardealului, *Tâlcuri noi la texte vechi*, Sibiu, 1989, și *Cuvinte la zile mari*, Sibiu, 1989, care sunt excelente tâlcuiri ale textelor Sfintei Scripturi și adevărate tratate de teologie biblică, dogmatică și morală, sau volumele mai noi de predici ale pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Predici*, Editura Institutului Biblic, București, 2000 și pr. prof. dr. Vasile Mihoc, *Predici exegetice la duminicile de peste an*, Ed. Teofania, Sibiu, 2001, ca să nu amintesc decât doar pe acestea.

Fără îndoială că, în sărăcia spirituală și liturgică a sectelor sau a unor culte neoprotestante, impresionează preocuparea predominantă pentru citirea și tâlcuirea Scripturii. Dar ne întrebăm, ce fel de tâlcuire? După care învățătură? După capul fiecăruia? Tâlcuirea Scripturii nu se face decât de persoane autorizate și cu pregătire în adevărurile de credință pe care Biserica le propovăduiește de 2.000 de ani, așa cum le-au înțeles Sfinții Părinți luminați de Duhul Sfânt, și nu de orice neavenit. Răstălmăcirile și aberațiile sectante nu înseamnă explicarea Sfintei Scripturi. Nu-i suficient să umbli cu Scriptura în mână și să spui neadevăruri, ca să crezi că tâlcuiesti adevărurile de credință. Biblia nu trebuie să ne-o citească alții, ci trebuie să o citim noi, iar acolo unde sunt locuri greu de înțeles să apelăm la slujitorii Bisericii, care pentru aceasta sunt pregătiți. Dacă am merge cu regularitate la biserică, am vedea că acolo se explică cuvântul lui Dumnezeu, ca să nu mai vorbim de rugăciunile și imnurile bisericești impregnate de text scripturistic.

Este adevărat că tinerii mai ales au nevoie de explicarea cuvântului lui Dumnezeu, dar, din păcate, tinerii nu vin încă la biserică. Printre cei care frecventează biserica sunt persoane de vârstă mijlocie și trecută, și mai puțin tineri, dar se constată cu bucurie o vădită tendință a tineretului de a veni la biserică. O jumătate de secol de ateism a creat deprinderi nereligioase. În casele părinților care s-au născut acum 50 de ani, tinerii nu prea au avut ce învăța, dar suntem siguri că ei se vor întoarce la Biserică. Încercarea sau practica de a merge la casele oamenilor, așa cum fac sectanții, mai ales în orașele mari, pentru convertire și prozeliți, nu mi se pare o metodă eficientă, ea producând repulsie și dezaprobare. Predicarea cuvântului se poate face oriunde, dar în chip special în locașul de cult. Apoi, să nu subestimăm orele de religie care se fac în școală, căci ele sunt benefice. Sunt sigur că noile generații, care vor crește cu educația religioasă în școală, vor fi alți oameni. Orele de religie rezolvă foarte multe din problemele și întrebările pe care și le pun tinerii. Un om fără cultură și educație religioasă este un om mutilat. Că acest învățământ religios are și carențele lui este foarte adevărat, dar el este și necesar și folositor și cu atât mai mult va fi eficient, dacă va fi predat de către preot. El nu poate fi socotit dușmanul elevilor, dar trebuie înlăturată acea concepție retrogradă, atee, care îl socotea pe preot ca pe un parazit și cerșetor, și nu ca pe un om de cultură și spiritualitate de la care ai mereu de învățat. Fără îndoială că aceasta nu-l scutește și nu-l oprește pe preot de a-și organiza și în biserică învățământul religios, așa cum în multe Biserici

Ortodoxe se practică prin așa-zisele „școli de duminică“. Sunt căi la care Biserica noastră se gândește pentru a atrage și a instrui tineretul. Importantă este dorința de a citi Scriptura, de a învăța adevărurile de credință, iar acolo unde nu înțelegem, să întrebăm. Consider că este exagerat să se spună că „acolo unde nu înțelegem, nu are cine să ne explice“. Oare chiar așa de tristă este situația din Biserica Ortodoxă, că nu mai este niciun preot care să cunoască Scriptura și teologia? Nu se exagerează? Cred că da.

Dacă noi nu înțelegem din capul locului că sectele sunt în afară de adevărul de credință, chiar dacă folosesc Scriptura, nu ne mai miră că această Scriptură are și altă structură și altă traducere, că, așa cum spune autoarea scrisorii, „Biblia ortodoxă are mai multe capitole în Vechiul Testament decât toate celelalte Biblii neoprotestante“. Oare autoarea nu-și poate da seama că Scriptura a fost păstrată nu de neoprotestanți sau sectanți, care au apărut doar cu câțva timp în urmă, ci de Biserica Ortodoxă care există de două milenii?

Iată de ce credem că lucrurile nu stau chiar cum le prezintă autoarea scrisorii. Nu-i mai puțin adevărat că Biserica noastră trebuie să se gândească la noi forme, metode și soluții de atragere a tineretului la biserică și de a face cunoscut cuvântul lui Dumnezeu oamenilor, dar cel care este interesat nu are a se plânge că nu are de la cine să primească lămuriri. Sunt destui preoți și teologi instruiți care să dea răspunsurile cuvenite. „Cine vrea să se mântuiască cu întrebarea să călătorească“, spune o vorbă din *Pateric*, iar Mântuitorul ne îndeamnă: „*Cereți și vi se va da, căutați și veți afla, bateți și vi se va deschide vouă*“ (Matei 7, 7-8). Căutăm suficient, cerem ceea ce trebuie și batem la ușa care trebuie, sau suntem ispitiți să criticăm și să ne văităm de lucruri care nu sunt adevărate? Sunt întrebări la care trebuie să reflectăm.